

Elkaar niet kwijt raken

overweging bij Ezechiël 33,7-11 en Matteüs 18,15-20
(Klaas Holwerda, Willem de Zwijgerkerk, 6 september 2020)

Zal ooit een dag bestaan dat oorlog, haat en nijd voorgoed zijn weggedaan in deze wereldtijd? (Lb.756) Het zijn regels uit een van onze liederen. En wie van ons verzucht zoiets niet met enige regelmaat?

Of doen we zelfs dat niet meer? Voelden we onze hoop zo vaak teleurgesteld, dat we die daar niet nog eens aan wagen? Zijn we, als we eerlijk bij onszelf naar binnen kijken, onverschillig geworden? Puur uit lijfsbehoud, omdat onze ziel nog meer krassen nu eenmaal onmogelijk nog verdragen kan?

Mijn grote angst is dat er door Black Lives Matter niets verandert, zei rapper Akwasi deze week in een interview. En bij de kostbare en indrukwekkende rol waar Svetlana Tichanovskaja zomaar van de weeromstuit in groeide, houd je misschien tegelijk ook je hart vast waar dit gaat eindigen.

Hoe Loekasjenko, gedreven door angst, zijn macht op grove wijze misbruikt; hoe Trump olie op het vuur van de onlusten werpt en moedwillig chaos schept om daarin vervolgens zichzelf als redder op te werpen - ja, dat doorzien we op afstand nog wel. Hoe onze eigen overheid met holle woorden over opvang in de regio wegkijkt van de onmenselijkheid van de vluchtelingenkampen op Lesbos? Allicht ook.

Maar hoe is dat als het om onszelf gaat? Maken wij niet allemaal deel uit van een web van ten diepste dezelfde mechanismen? Wie heeft er niet ook in eigen leven weet van conflicten en vastgelopen verhoudingen? In de familie. Op het werk. En ja, ook in de kerk? Wie doorgrondt feilloos hoe dat in de eigen ziel allemaal precies werkt: schuld, schaamte, woede, angst?

Daarover lijkt het te gaan in de Schriften voor vanmorgen. Een ongemakkelijk onderwerp. Elkaar kwijtraken. Wie heeft daar geen ervaring mee? Tegen wil en dank vaak. Is daar eigenlijk wel een kruid tegen gewassen?

Ja: de bijbelwoorden voor vanmorgen reiken juist daaromheen iets aan, lijkt me. En nee: echt gemakkelijk is het niet. Dat wil zeggen: het vraagt wel wat aan oefening en geduld, aan moed en kwetsbaarheid. Nee: succes is niet op voorhand verzekerd. Maar kostbare ervaringen oogsten: het kan wel.

Doet een ander verkeerd tegen je (Mt.18,15). Zo begint het. Dat wil zeggen: de woorden die vanmorgen klonken. Want daar gingen al andere woorden aan vooraf, die we hier niet hoorden. Het begon met de vraag van de leerlingen: *wie is de grootste in het koningschap van de hemel? (Mt.18,1)*

Daar begint het al, is de reactie van Jezus. De diepgewortelde neiging je groot te maken, je ego aan het roer te laten, je te laten gelden. In de wereld die God voor ogen staat, het koningschap van zoals-in-de-hemel-ook-op-aarde (Mt.6,10) - daarin is de grootste niet wie zich groot maakt, maar juist wie zich klein maakt (Mt.18,4)

En nee, want om werkelijk elke hoek hier ligt wel een misverstand: je klein maken is ook weer niet hetzelfde als elk conflict maar liever uit de weg gaan of omwille van de lieve vrede maar alles slikken. Of, want ligt het daar niet al dicht tegen aan: je laten intimideren. Je klein maken is: ook ruimte laten aan anderen. Open staan voor het gewaar worden van een blinde vlek en het bijstellen van je beeld van de ander. Ruimte laten voor de verrassende ontdekking dat de ander nog wel meer zich heeft dan je dacht. Dat je zelf nog wel meer in je hebt dan je dacht ook trouwens.

Doet een ander verkeerd tegen je. In het licht van wat voorafgaat, komt dat in de buurt van: maakt een ander zich groot tegenover je, ten koste van jou. Of met nog weer andere woorden die er ook aan voorafgaan: laat de ander je struikelen (Mt.18,6), bezeert of kwetst de ander je.

Let wel: dat kan. En het gebeurt ook. Naast lichamelijk geweld of sexueel geweld is er nog zo veel meer dat het onveilig kan maken in de christelijke gemeente. Woorden. Blikken. Houdingen.

Bezeert een ander je: stel het onder vier ogen aan de orde. Benoem het. Spreek je uit.

Tussen haakjes: tast je je eigen herinneringen hierop af - alle kans dat je jezelf in beide posities wel eens herkent: slachtoffer en dader. Om die termen te gebruiken. Nu eens het een en dan weer het ander. Misschien zelfs lopen die twee zo onnavolgbaar door elkaar, dat je het nauwelijks fatsoenlijk op noemer krijgt.

Benoem het. Spreek je uit. Heeft het effect, hoort deze je, voel je je gehoord, dan heb je betrokkene gewonnen (Mt.18,15). Dat is de inzet. En het kan. Het gebeurt.

Nee, niet altijd. Het tegendeel komt ook voor. Houd ook daar rekening mee. Betrek er dan in vertrouwen een of twee anderen bij (Mt.18,16).

Kom je er op geen enkele manier doorheen, blijf je je niet gehoord voelen, opzij geschoven, geschaad, gekwetst - en helaas, ook dat komt voor: laat het dan rusten, hoe moeilijk dat misschien ook is. Op het aambeeld blijven hameren helpt dan niet verder. Mijd de omgang. Zo versta ik de woorden: laat deze voor je zijn als de heiden en de tollenaar (Mt.18,17). Het conflict blijft dan onopgelost. Vooralsnog. Laat het rusten. In hoop op betere tijden. Want je weet maar nooit.

Grote kans trouwens dat je herinneringen meedraagt waarop dit nog redelijk eenvoudige plaatje voor je gevoel al eerder niet meer naadloos paste.

Ik probeer. Iemand die zich groot maakt in plaats van klein, zich laat gelden, ruimte inneemt ten koste van een ander, kan een ander laten struikelen (Mt.18,6). Het klinkt naar een slachtoffer dat het opgeeft en denkt: die christelijke gemeente kan me gestolen worden. En min of meer in stilte vertrekt. Een kerkverlater.

Nog een variant. Het kan ook misgaan bij wie ik tot nu toe het slachtoffer noemde. Het staat of valt toch wel echt met de oprechte intentie de ander te winnen, de ogen te openen voor wat zijn of haar gedrag met jou doet en voor misschien wel een blinde vlek, want het hoeft helemaal geen boze opzet te zijn. Zoals de profeet als wachter zich moet laten leiden door het verlangen de ander te bereiken en juist niet kwijt te raken (Ez.33,11).

Ook op dat punt kan het misgaan. Deze evangeliewoorden zijn nogal eens gelezen als kerkordelijk protocol van te doorlopen stappen. Voor je het weet sijpelen de liefde, het verlangen en de inzet de ander te winnen er dan uit. Als de zinnen overduidelijk gezet zijn op de laatste stap van buitensluiten en wegwerken en aan de schandpaal nagelen, op aanjagen van het conflict, of het wordt meer praten over dan spreken met betrokkene; als elkaar nader komen in feite gevreesd wordt als streep door de rekening - dan gaan de rollen van slachtoffer en dader zomaar schuiven.

Het meest raadselachtig in het evangelie voor vanmorgen zijn misschien wel de woorden: *al wat je bindt op de aarde, zal gebonden zijn in de hemel en al wat je losmaakt op aarde, zal losgemaakt zijn in de hemel* (Mt.18,18; vgl.Mt.16,19; Jh.20,23)). Wat ze in dit verband ook precies mogen betekenen, is het wellicht voor alles een toets of vorm van zelfonderzoek: of de stappen wel overeind blijven in ruggespraak met de hemel?

Tenslotte. Die bijna overbekende woorden: *waar twee of drie samengebracht zijn in mijn naam, daar ben ik in hun midden* (Mt.18,20). Die gaan naar mijn idee niet over een wat dun bezette eredienst (al is daar verder ook niet zo veel mee mis). Maar over het wonder wanneer aanspreken leidt tot herstel van onderling vertrouwen.

Evenals de woorden die er direct aan voorafgaan: *stemmen twee van jullie op aarde overeen in welke zaak ook waarom ze vragen* (Mt.18,19). Anders gezegd: vinden slachtoffer en dader, misschien met een derde erbij, elkaar op een misschien wel veel meer genuanceerde onderlinge rolverdeling; zijn ze beide er op uit elkaar te vinden, zich klein te maken en elkaar ruimte te geven - *het zal hun gebeuren vanwege de hemel* (Mt.18,19).

Dan wordt er een traan van ontroering weggepinkt. Zo kan het ook. En oefening baart kunst. Dan wordt iets zichtbaar van het koningschap van zoals-in-de-hemel-ook-op-aarde. Moge het zo zijn.

Ezechiël 33,7-11 (vertaling: Klaas Holwerda)

- 7 Jij mensenkind,
als wachter gaf ik je aan huize Israël.
Hoor je uit mijn mond een woord,
dan zul je hen namens mij waarschuwen.
- 8 Zeg ik tot de boosdoener:
Boosdoener, sterven zul je, ja sterven –
en je spreekt niet
om de boosdoener voor zijn weg te waarschuwen:
hij, een boosdoener, sterft om zijn foute daad,
maar van jouw hand vorder ik zijn bloed.
- 9 Jij, waarschuw je de boosdoener voor zijn weg
om daarvan om te keren
en hij keert niet om van zijn weg:
hij sterft om zijn foute daad,
maar jij redt je leven.
- 10 Jij mensenkind,
zeg tot huize Israël:
Zo zeggen jullie:
onze misstappen en overtredingen drukken op ons,
we teren eronder weg –
hoe zullen we nog leven?
- 11 Zeg tot hen:
Zo waar ik leef,
uitspraak van mijn heer, de Eeuwige:
heb ik plezier in het sterven van de boosdoener?
Nee, daarin dat de boosdoener
omkeert van zijn weg en leeft!
Keer om, keer om van je boze wegen.
Waarom zou je sterven, huize Israël?

Mattheüs 18,15-20 (vertaling: Klaas Holwerda)

- 15 Doet de ander verkeerd tegen je
ga, spreek de betrokkene aan,
tussen jou en betrokkene alleen.
Hoort deze je,
dan heb je betrokkene gewonnen.
- 16 Hoort deze niet,
neem nog een of twee met je mee,
want op de mond van twee of drie getuigen staat elk woord.
- 17 Wil deze hen niet horen,
zeg het de gemeente.
Wil deze ook de gemeente niet horen,
laat deze voor je zijn als de heiden en de tollenaar.
- 18 Voorwaar, ik zeg je:
al wat je bindt op de aarde,
zal gebonden zijn in de hemel
en al wat je losmaakt op de aarde,
zal losgemaakt zijn in de hemel.
- 19 Nog eens zeg ik je:
stemmen twee van jullie op aarde overeen
in welke zaak ook waarom ze vragen,
het zal hun gebeuren vanwege mijn Vader in de hemel.
- 20 Want waar twee of drie samengebracht zijn in mijn naam,
daar ben ik in hun midden.

